

ژ ئیکه مین ئنجیلین ب زمانی کوردی ۱۸۷۲ز

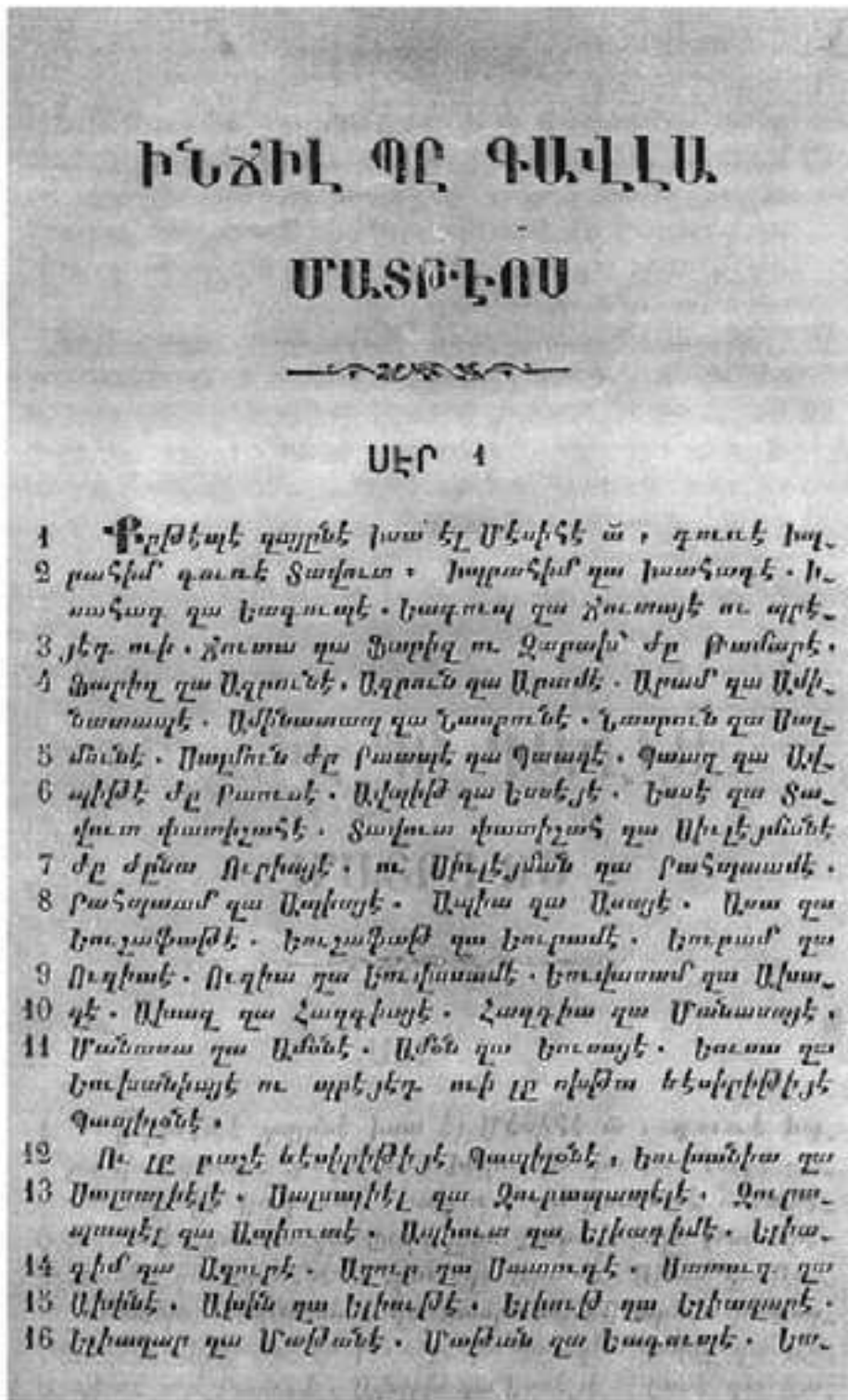
م. هوگر تاهر توفیق

زانکویا زاخو/فهکولتیا زانستین مروفایهتی/ پشکا میژوو

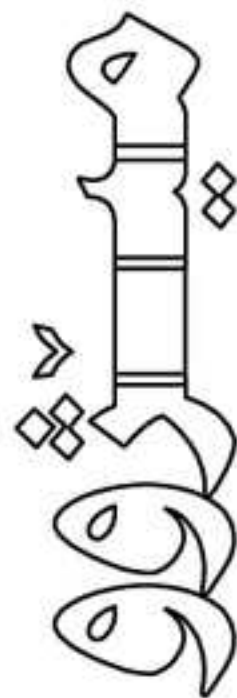
وهرگیران ژ زمانی عمرهبی: م. کامهران ئیبراهیم مشهختی

زانکویا زاخو/ فاکولتیا زانستین مروفایهتی/ پشکا زمانی کوردی

ژ لایئ ههبوونا ئهدهبی فلکلوری مللهتی کورد ب ئیک ژ دهوله مهنهترین مللهتان دهیته هژمارتن، ههه قئ ئهدهبی گهلهک ژ مهزناتی و کارین مهزنین کوردان پاراستیه " ب تاییهتی ل سهردهمی نوی. کوردان ئهه ئهدهبه ژ باب و باپیرانقه و ب شیوهکی زارهکی فهگوهاستیه، ژ بهر قئ یهکی کو کوردان ئهه شیانه نهبوویه کو ب

زمانی خو بنقیسن لهوما فلکلوری کوردان وهراکه کا ئیکجار مهزن ب خوئه دیتییه ههتا گههشتیه وی رادهی کوه کولهر و رۆژه لاتناسی رووسی (قلجیفسکی) کو ل سهدی نوزدی ل کوردستانی بوویه وهسا سالوخا فلکلوری کوردان دایه: "ئههه فلکلوره ژ راده به دهه پیکههشتیه" (۱)، ئههه ژئ نیشانا سهرسۆرمانا وییه هه مبهه فلکلورهکی مهزن و بهرفرهه کو ههتا وی سهردهمی ژ لایئ کوردان بخوئه و ههه وهسا رۆشنپیرین مللهتین دی و ب تاییهت یین

رووگهه

ههههه، پوهنی دهنه له کوبین و وههگیران مروفایهتی و زانستی

ژماره 1 هههههنا ۲۰۱۱

ههفسوی چ گرنگی پی نه هاتبوو
دان.

ههه چهنده کو
ئه ده به کی کوردیی وهسا مهزن و
به رفه هه ده بوونی دا بوویه
هه وه کو ته قایا وان که سین کو
لسه نه ده پی کوردی ناگه هدارن
قی راستیی دهنه خویا کرن لی
نقیسین ب زمانی کوردی گه له ک
کیمن ب ناوایه کی وهسا کو ب
ده گمه نه بیت چاقی قه کوله ران
ب دهستنقیسین کوردی نا که قیت
ب تنی پشتی جهنگی ئیکی
جیهانی نه بیت. نه گهرین قی
چهندی کو کورد نهشیانیه ب
زمانی خو بنقیسن گه له کن، ئیک
ژ قان نه گهران زمانی ئایینی
کوردانه - ئایینی ئیسلامی-

کو عه ره بییه له و ما نه م ژماره کا زور ژ به ره هه مان دبیین کو کوردان ب زمانی عه ره بی
نقیسیه، هه وهسا نه گه ره کی دی ژی نه وه کو کوردان دهوله تا خو یا تایبهت نه بوویه و
هه می ده مان ل سه رده می نوی لژیتر حوکی فارس و تورکان بووینه له و ما دنا ق به ره هه مین
نقیسه رین کورد دا نه م وان به ره هه مان دبیین کو ب قان زمانان هاتینه نقیسین، رهنگه ژ
هه میان دیارتر په رتوکا (شه ره فنا مه د میژوو یا دهوله ت و میرگه هین کوردی دا) یا (میر
شه ره فخانئ بدلیسی) بیت کول سال ۱۵۹۶-۱۵۹۷ ز نقیسینا وی ب دویمه هیک
هاتییه، نه ق په رتوکه ب زمانی فارسی هاتییه نقیسین.

ئه ق راستییه نابیته نه گه ره کو قی چهندی رهت بکه مین کو کوردان جارنا هنده ک
دهستنقیسین خو ب زمانی خو یی کوردی نقیسینه، هه وه کو هنده ک ژ وان هاتینه
قه دیتن و بی گومان هنده کین دی ژی ل پاشه روژی دی خویا بن چونکه نه گه ره دو یقچوونا

به رگی ئنجیله که ی ۱۸۵۷ که ۳۹۸ لاپه ریه

ژێهنگه مین پێشانی

رووگه ه

وه ریه، بوپتهی دهنه قه کوبین
و وه ر کترین مرۆپهاتی و زانستی

ژماره 1 هه فینا ۲۰۱۱

قاهیری ل میصری ل ۱۸۹۸/۴/۲۴ ل ژیر ناڤی (کوردستان) ژ لایئ هەر دوو برایان (مقداد مدحت) و (عبدالرحمن) یقه دهیته دهرخستن.

— ئنجیل ب زمانی کوردی:

ل قان دیهایان ئیک ژ که قنترین وەرگیرانین ئنجیلی بۆ سەر زمانی کوردی ل سالای ۱۸۷۲ ز خویابوو، ئەق ئنجیلە ل پایتەختا دەولهتا عوسمانی (ئستانبول) ی هاتییه چاپکرن، لی ئەو تشتی کو قی ئنجیلی ژ بین دی جودادکەت ئەو کو وەکو دەستنقیسین بەری ب تیپین عەرەبی ئەهاتییه نقیسین، وەرگیر ئەرمەنی بوویە و ژبەر قی چەندی پیتین ئەرمەنی ژبۆ وەرگیرانا هەر پینج ئنجیلین ب ناڤودەنگ بۆ سەر زمانی کوردی (دیالیکتا کرمانجییا ژووری) بکارئینایە.

زانبارین گشتی دەربارە ی قی وەرگیرانا کوردییا ئنجیلی:

وەرگیر: جی. جی. بلس (J.G. BLISS)

وہشانکار: آی. اتش. بوہاجیان (A.H. BOHJIAN)

زمان: کوردی

دیالیکت: کرمانجی

سالای چاپی: ۱۸۷۲

جھی چاپی ئستانبول (قوستەنتەنیە - CONSTANTINOPLE)

ژمارا لاپەرەن: ۶۷۲ لاپەرە

هاتییه پاراستن ل پەر توکخانا کولیژا لاهوت، زانکویا بوستن - ماساشوتس.

-school of theology library-boston university-massachusetts.

تیپینییه ک ل ژیر کارتا پیناسینا قی وەرگیرانا کوردییا ئنجیلی ب زمانی

ئنگلیزی و خەتی دەستی ژ لایئ پەر توکخانا لاهوتی قە هاتییه نقیسین تیدا ناماژە ب

قی چەندی هاتییه دان کو ئەق چاپە ب پالپشتییا چاپا سالای ۱۸۵۷ ز هاتییه چاپکرن:

کەواتە ئەق چاپا دوویی ژ قی وەرگیرانا کوردییا ئنجیلییه*.

— گرنگییا قی ئنجیلی:

رەنگە گرنگییا قی ئنجیلی بۆ قی چەندی نەزقریت کو ئنجیلە چونکە وەکو

ئاشکرایە نھو ئنجیل ب زمانی کوردی و ب هەمی دیالیکتان بەردەستە لی گرنگییا قی

وەرگیرانا ئنجیلی بۆ هندی دزقریت کو:

ژێکەمین پەڕێ

رووگەھ

وہرزیس، پوہتی ددەنە قە کوہین و وەرگیران مەرۆقاپەتی و زانستی

ژمارە ① هافینا ۲۰۱۱

LIBRARY OF THE
Massachusetts
Bible Society
Boston University

School of Theology Library
Catalog No. A.133.4(2)/NT 1872
Family INDO-EUROPEAN
Sub-Family INDO-IRANIAN
Branch IRANIAN
Group PERSIC
Language KURDISH
Dialect KURMANJI
Locality Eastern Turkey
Contents New Testament
Version First Edition
Translators J.G. Bliss, et alii
Published by A.H. BOHAJIAN
Place CONSTANTINOPLE
Date 1872
Accession No. 2,334
Accession Date June 1, 1941
Price \$1.07
N.B. The Gospels are a reprint of
1857 Edition

ژ ئیکه مین
ئنجیلین ب زمانئ
کوردیه کو ب دیالیکتا
کرمانجیا ژووری هاتییه
نقیسین لهوما گرنگیا
وی بو نرخ و بها وی یا
میژوویی دزقریت، نهو
ژی سالا چاپوونا وی
واته سالا ۱۸۷۲ ل
هستانبولییه.

وهرگییری
پیتین نهرمه نی د
وهرگییرانا ئنجیلی بو
سه زمانئ کوردی
بکارئینایه، چونکه
کوردان (نهلف و
بی) یه کا تاییه ت ب خو
تاییه ت نه بوویه، نهفه
تشته که کو میژوویا

روشنبیرییا کوردی بهری قئ چه ندئ بخۆقه نه دیتییه، چونکه کوردان پیتین عه ره بی
بکاردئینا لهوما نه م دشین قئ ئنجیلی ب ئیکه مین کار کو ب نهلف و بییا کوردی کو
لسه ر بناغئ پیتین نهرمه نی هاتییه نقیسین ل قه له م بدهین (۶) * * .

گرنگیا قئ ئنجیلی بو هندی دزقریت کو وهرگییری زاراقتین کوردی بین وی
سه رده می بکارئینایه، رهنگه گه له ک ژ فان زاراقتان نهو نه هینه بکارئینان یان ب
رهنگه کی جیاواز بهینه بکارئینان و نهفه ژی دچیته ناڤ میژوویا وهرارا زمانئ
کوردی (۷).

لی بوچی نهف وهرگییرانه ل وی سه رده می هاتییه نقیسین؟ چونکه بزاقا
مزگینه رین مه سیحی ل کوردستانی پشتی ژناقچوونا میرگه ها بوتان ل سالا ۱۸۴۹ بهیز

ژ ئیکه مین پیتین

رووگه ه

هه ریه، پونهی دده نه له کوین
و وهرگییران مرقابه نی و زانسی

ژماره 1 هافینا ۲۰۱۱

کهفتبوو، زۆرتترین و نێزیکترین نەتەوی مەسیحی بۆ کوردان نەرمەنی بوون، کو د پرائییا گوند و باژێرین باکوری کوردستانی تیکەلاهی دگەل کوردان هەبوون لەوما وەرگیژانا ئنجیلی بۆ سەر زمانێ کوردی و ب پیتین نەرمەنی ب ئامانجا بەلاقرنا ئایینی مەسیحی دناق ریزین کوردان دا بوویە کو پیتین نەرمەنی ژبو وان تشتەکی نامۆ نەبوویە ***.

ژێدەر و پەراوێز:

۱. بنێره: باسیل نیکتین، الكورد: دراسة سوسولوجية و تاريخية، ترجمة: د. نوري طالباني، ط ۳، اربیل، ص ۳۰۰.
۲. سەیدایی (حەمزە کیرتوغلۆ) خودانی دەزگەهی (دوز) یا وەشان و چاپا کوردی ل ئەستانبولی دانەك ژ قی دەستنجیسی دایە من ، ب سوپاسی قە، هەر وەسا سەیدایی (حەسین دوسکی) شیایە هەر هەمان دەستنجیسی ب دەستقە بینیت و هەندەك لاپەرتین وی د پەرتوکا خۆ کو ژ لایێ ئەکادیمییا کوردی ل هەولێری ل سالانی ۲۰۱۰ بەلاق بەکەت، ئەق پەرتوکه ب ناخی (دوو فەرەهەنگین قەهانندی نووبار و مرصد الاطفال)
۳. بنێره دەقی دەستنجیسی ل: تەحسین نیبراهیم دوسکی، مەم و زینا نەحمەدی خانی، دانەیا عەزیزی کوری شیرباری مامزیدی ئەوا ل سالانی ۱۱۶۵ کۆچی هاتییه نغیسین، دەرک، ۲۰۰۸.
۴. بنێره دەقی دەستنجیسی ل: خالید شارەزوری ئەقشەندی، عەقیدە ی نیمان-عەقیدە ی کوردی (لویبە لەعەقاید)، ناشناکردن و لیکۆلینەوی بابی لالۆ کەمال رەتوف عەمەد، هەولێر، ۲۰۰۴ .
۵. بۆ نمونە بنێره: د. فەرهاد پیربال، مەلا مەحمودی بایەزیدی (۱۷۹۹-۱۸۶۷ز): بەکەمین چیرۆکنوس و پەخشاننوسی کورد، هەولێر، ۲۰۰۰.
۶. بۆ زانیاریین زێدەر دەربارە ی ئەلفایییا کوردی بنێره: هەرگەر طاهر توفیق، الالفباء الكردية بالحروف العربية و اللاتينية: نشوؤها و تطورها ۱۸۹۸-۱۹۳۲، بیروت، ۲۰۰۶.
۷. ئەز ب خۆ زمانێ نەرمەنی نزانم، ل کوردستانی ژمارە کا گەلەك کیم ژ نەرمەنییان هەنە کو وەکو خواندن و نغیسین شارەزای زمانێ نەرمەنی بن.
- * د. فەرهاد پیربال د پەرتوکا خۆ (ئینجیل د مێژوویا ئەدەبیاتین کوردیدا ۱۸۵۷-۱۹۵۷) وەسا ددەتە خویاکرن کو تیکەمین ئنجیل کو ب پیتین نەرمەنی بۆ سەر زمانێ کوردی هاتییه وەرگیژان ئەو ئنجیلە کو ل سالانی ۱۸۵۷ ز و ب دەستی ماتیس مارکوز و لۆکاس یوحەننا ی ل ئەستابولی هاتییه نغیسین، سی دانە ژ قی ئنجیلی د نەرشیفخانا لانگوز inalco ل پارسی هاتییه پاراستن، د. فەرهاد پیربالی ناماژە ب تاییه ئەندیین قی ئنجیلی و ژمارا لاپەران و کودین پاراستنا وان، وەرگیژ و جووری

ژێکەمین ئینجیل

رووگەه

وەرزیه، پوئە ی ددەتە قەتوین و وەرگیژین مەقالاتی و زانستی

ژمارە ① هاتییا ۲۰۱۱

وهرگیران و گرنگییا وی ژێ دایه. لهوما یا باش نهوه نهۆ ننجیلا وهرگیرای یا سالا ١٨٥٧ز ب نیکه مین ننجیل ب زمانێ کوردی بهیتنه هژمارتن. نقیسه ری شی بابه تی تاماژه دایه شی چه ندی کو لسه ر کارتا پیزانینا شی ننجیلی کول سالا ١٨٧٢ز هاتییه چاپکرن ناماژه ب شی چه ندی هاتییه دان کو نهۆ ننجیله ب پالپشتییا وهرگیرانا سالا ١٨٥٧ هاتییه وهرگیران نهۆ ژێ به لگه یه که بو سه لماندنا وی راستییا کو (د. فهاد پیربال) دده ته خویاکرن لی خالا هه ره گرنگ نه وه کو نه م نه شیین ننجیلا سالا ١٨٧٢ ب چاپا دووی ل قه له م بده یین چونکه وه کو خویایه دوو وهرگیران هه ر دوو ننجیلا ژیک جودانه، یا نیکێ ژ لایێ دوو که سان واته (ماتیۆس مارکوز و لۆکاس یوحه ننا) ی و یا دووی ب ژ لایێ (جی. جی. بلس) ی هاتییه وهرگیران، لهوما نهۆ دوو وهرگیرانین جیاوازن لی د وهرگیرانا دووی (١٨٧٢) مفا ژ وهرگیرانا نیکێ (١٨٥٧) هاتییه وهرگرتن. (وهرگیر)

*** نه گه ر ب شی ناوایی بیت یا باش نه وه ننجیلا وهرگیرای یا سالا ١٨٥٧ز ب نیکه مین ننجیلا وهرگیرای بو سه ر زمانێ کوردی و ب پیتین نه رمه نی بهیتنه هژمارتن، هه ر وه سا نا بیت نه م کتیبیا (نه لف و بی جی یا کورماجی و نه رمه نی) کول سالا ١٨٦١ز ل نه ستانبولی به لاقبوویه ژبیر بکه یین، نهۆ به ره مه ب دیالیکتا کرماجی و پیتین نه رمه نی هاتییه نقیسین و نیکه م کتیبه سه ر ب نه ده بیاتا زاروکان، نیکه م کتیبه قونا بجانیه، نیکه م کتیبه کوردی- نه رمه نییه، نیکه م کتیبه شروقه کرنا نایینی مه سیحیه، نیکه م کتیبه کوتیدا میژوو ب زمانێ کورد هاتییه نقیسین، نیکه مین کتیبه وینه دارا کوردیه، هه ر وه سا نیکه مین بزافا دارشتنا نه لف و بییا کوردیه. د شی په رتوکی دا کومه کا پیزانینان لسه ر نایینی مه سیحی بو زاروکان ل کوردستانێ ب هه ر دوو زمانین کوردی و نه رمه نی هاتییه نقیسین. (د. فهاد پیربال) گه له ک زانیاری ده رباره ی شی په رتوکی پیشکیش کرینه، بو زانیاریین زیده تر بنیره: د. فهاد پیربال. تینجیل د میژوو یا نه ده بیاتیین کوردیدا ١٨٥٧-١٩٥٧، پیداجرو نه وه: د. مه لا محمه دی گه زنه یی، بنگه هێ ناشتی بو به لاقکرنی، دهوک، ١٩٩٩، ل ٥٨-٦٩. (وه گیر)

*** پیدقییه دیقچرونه ک ژێ لسه ر تاخفتنا (د. کمال مظهر) ی بهیتنه کرن کو ناماژی دده ته هه بو نا ننجیله کا وهرگیرای بو سه ر زمانێ کوردی و ب پیتین لاتینی کول نه رشیفخانا (ماتیینه ده ران) ل نه رمینیا هاتییه پاراستن و میژوو یا وی بو سه دی هه ژدی شه دگهریت، زیده باری هه بو نا هنده ک دو عایتین مه سیحی ب زمانێ کوردی و پیتین نه رمه نی، بو زانیاریین زیده تر بنیره: د. که مال مه زه هه ر: ماتینه ده ران، گو فاری به یان، ژ ٣٠، به غدا، ١٩٧٥، ل ٧-١٠. (وه گیر)

ژێکێ مین پیمایین

رووگه ه

هه رزه، پوهنه ی دده نه له کوبین و وهرگیران مرقابه نی و زانستی

ژماره 1 هاتییا ٢٠١١